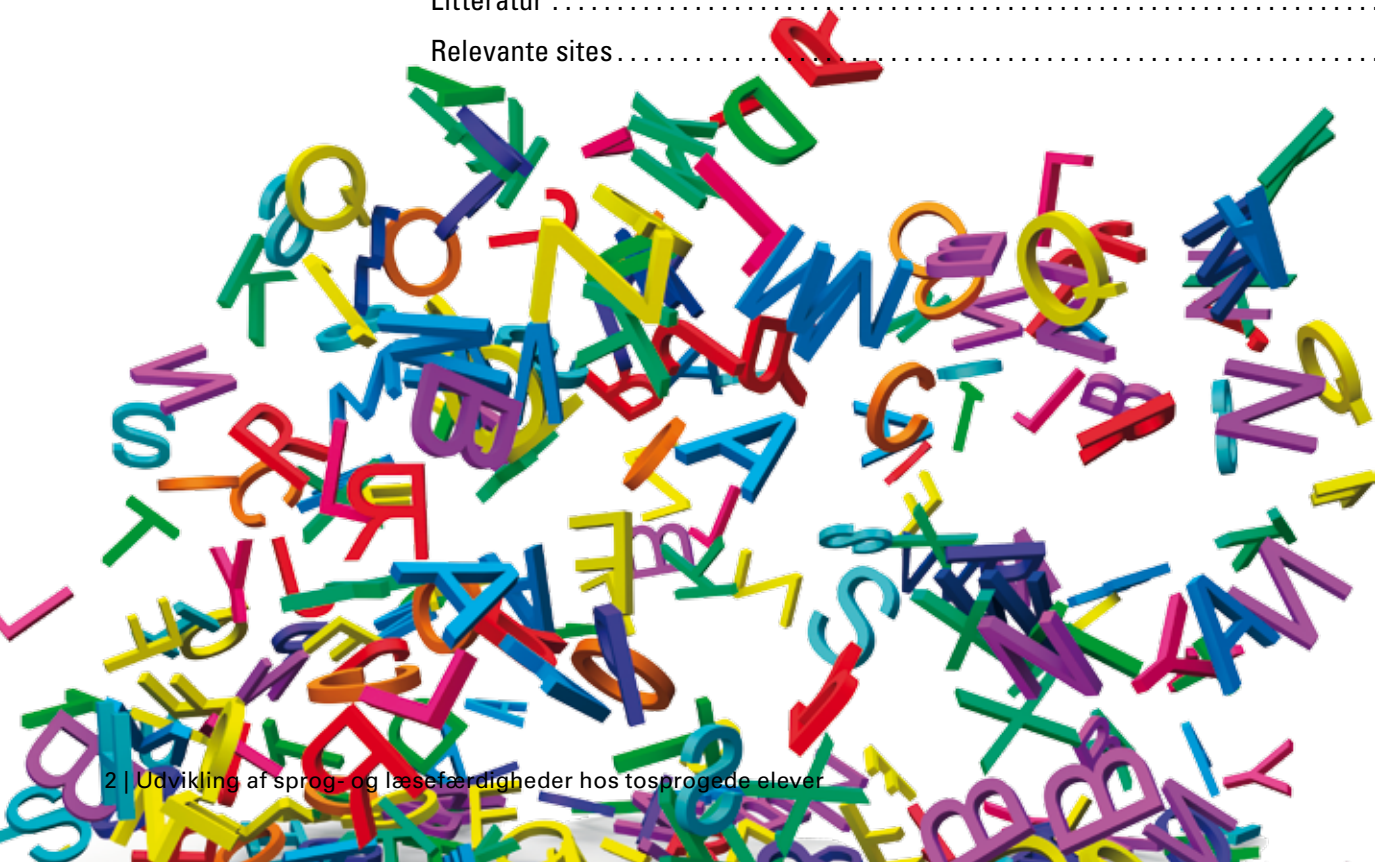

Udvikling af sprog- og læsefærdigheder hos tosprogede elever

Indhold

At være tosproget – et læringsvilkår	3
At læse på andetsproget dansk	5
Sprog og læsning i 0. klasse	6
Sprog og læsning i indskolingen	8
Sprog og læsning på mellemtrinnet	10
Sprog og læsning i overbygningen	12
Inspiration og vejledning	14
Litteratur	15
Relevante sites	16

Den gode udvikling af tosprogede elevers sprog- og læsefærdigheder kræver i sig selv ikke en anderledes sprog- og læsepædagogik end den, som etnisk danske elever har brug for. Men den kræver en bevidst opmærksomhed på bestemte områder.

Tager man i undervisningen højde for og differentierer på disse områder, vil tosprogede børn og unge kunne tilegne sig gode sprog- og læsefærdigheder som deres etsprogede jævnaldrende.

Formålet med denne pjece er at fremhæve disse særlige områder.

Pjecen supplerer de øvrige pjecer om generel sprog- og læseudvikling, som findes på *Inklusionscenter for læsning – på Balleskolens hjemmeside*. anbefalinger og overvejelser i disse pjecer omfatter naturligvis også skolens tosprogede elever.

At være tosproget – et læringsvilkår

De tosprogede børn og unge er ligesom alle andre børnegrupper en uhomogen gruppe med vidt forskellige forudsætninger for at udvikle optimale sprog- og læsekompetencer.

Ikke desto mindre er det meget veldokumenteret, at der er betydelige udfordringer forbundet med at sikre tosprogede børn og unge gode sprog- og læsekompetencer.

At have et andet modersmål end dansk er i sig selv ikke nogen mangeltilstand - hvem vil ikke gerne kunne så mange sprog som muligt? Men man må som underviser være bevidst om, at læringsvilkåret for tosprogede elever er anderledes end for de etsprogede elever, der undervises på deres modersmål.

Den tosprogede elev skal i sin læring forholde sig til mødet med to sprog. Eleven er så at sige på dobbeltarbejde i en mængde situationer, idet vejen ind i undervisningen netop går gennem et andetsprog. Eleven skal på en og samme gang lære sproget, lære om sproget og lære gennem sproget i al skolens undervisning – også når det kommer til sprog- og læseudvikling. Det er et givent læringsvilkår for eleven, og det fordrer, at underviseren forholder sig til nogle bestemte elementer i det flersprogede læringsmiljø.

“Eleven skal på en og samme gang lære sproget, lære om sproget og lære gennem sproget i al skolens undervisning – også når det kommer til sprog- og læseudvikling.”

At læse på andetsproget dansk

Hvis tosprogede elever skal have mulighed for at klare sig på lige fod med etnisk danske jævnaldrende, er tilegnelse af gode sprog- og læsefærdigheder afgørende vigtig.

Undersøgelser viser, at mange tosprogede børn og unge er teknisk dygtige læsere, men ofte læser uden at forstå indholdet. Når man ikke forstår, hvad man læser, hvorfor man læser og i det hele taget ikke har en aktiv læseindstilling, kan man heller ikke tilegne sig ny viden gennem læsning. Bevidst arbejde med læsestrategier er derfor særdeles vigtigt.

Læseundervisningen i skolen finder sted på ethvert niveau, uanset om eleverne er i almenundervisningen, i modtagelsesklasser eller deltager i supplerende undervisning.

Når undervisningen tilrettelægges i klasser med tosprogede elever bør Fælles Mål – faghæfte 19 – dansk som andetsprog koordineres med Fælles Mål for folkeskolens øvrige fag.

Fælles mål retter sig både mod lærere i dansk som andetsprog og mod lærere i alle skolens fag.

Sprog og læsning i 0. klasse

Overgang fra børnehave til skole

Tosprogede børnehavebørn med behov for særlig sproglig opmærksomhed bliver inden skolestart sprogvurderet af en tosprogsvejleder fra *Kompetence-Center for Integration*. Dette sker for at beskrive barnets sproglige kompetencer og eventuelle behov samt vejlede i, hvordan sprogudviklingen fortsat kan styrkes i 0. klasse. Disse anbefalinger bør der naturligvis tages udgangspunkt i.

Anbefaling ved overgangen fra børnehave til skole

Inviter tosprogsvejlederen, der har været tilknyttet barnet i dagtilbuddet, og skolens eventuelle resurselærer i dansk som andetsprog med til overleveringsmødet mellem dagtilbud og skole.

Fokus på et tydeligt sprogmiljø

For tosprogede børn i børnehaveklassen gør et bevidst sprogmiljø en kæmpe positiv forskel; ordforråd som en fast undervisningsaktivitet bør eksempelvis medtænkes i enhver sammenhæng.

Faste aktiviteter kan fx være:

- Hvem vil være ordbog
- Ordtræer
- Dagens ord
- Dagens talemåde
- Ugens ordsprog
- Sjældne ord
- Synliggørelse af elevernes mange sprog

Sprog vurdering

Når man vurderer det tosprogede barns sproglige kompetencer i børnehaveklassen, er det nødvendigt at tage 'tosprogsbrillerne' på. Man må være skarp på barnets forudsætninger og dets baggrund, når man fx vurderer barnets ordforråd, sprogforståelse og lydlig opmærksomhed.

Der kan være mange forskellige årsager til udfaldet af en konkret test, blandt andet varighed af ophold i Danmark, som bør indgå i en analyse og stillingtagen til et eventuelt tiltag.

KompetenceCenter for Integration hjælper gerne med sparring til analyse af sprog vurderinger.

Anbefalinger i 0. klasse

- Arbejd med forforståelse af indholdet, når et emne startes op.
- Arbejd med centrale ord og begreber forud for al tekstlæsning og andre aktiviteter.
- Tag afsæt i den enkelte elevs sproglige og kulturelle forudsætninger og hverdagserfaringer.
- Vær visuel ved introduktion til en ny højt læsningsbog, et nyt emne, en ny leg eller lignende. At få sat ord og billeder på har afgørende betydning for, om klassens tosprogede elever kan følge med i undervisningen på trods af eventuelle sproglige udfordringer.
- Brug dialogisk læsning som metode.

Sprog og læsning i indskolingen

Det tosprogede barn har generelt ikke flere eller færre problemer med at 'knække læsekoden' end ethvert etnisk dansk barn har, når det kommer til afkodning i begynderlæsningen. Det er derimod ordforrådet – eller manglen på samme – der er den mest iøjnefaldende barriere for den tosprogede elevs læseudvikling.

Ordforrådets omfang er en væsentlig faktor for at kunne lære at læse med forståelse. Hvis man ikke behersker det sprog, man lærer at læse på, er der stor risiko for, at læsningen reduceres til en ren afkodningskompetence. Det er derfor vigtigt at være ekstraordinær opmærksom på de tosprogede elevers læseforståelse helt fra begyndelsen af skoleforløbet!

Den sproglige dimension i alle fag - 6 eksempler på god praksis

Se, hvordan man kan inkludere klassens tosprogede elever

i dansk- og matematik i indskolingen.

Filmen kan ses online på filmkompagniet.dk

Læseundervisningen er også sprogundervisning

Det er vigtigt at huske, at for mange tosprogede børn er læseundervisningen samtidig også sprogundervisning. Derfor skal man, når man vælger tekster til begynderlæsning have fokus på:

- Fortsat udvikling af børnenes ordforråd og øvrige sprogfærdigheder.
- Indholdsforståelse parallelt med afkodning.
- Tydeliggørelse af læsestrategier, der styrker læseforståelsen.

For at finde ud af, om eleven ikke blot afkoder, men faktisk også forstår en given tekst, er det en god ide at lade eleven genfortælle tekster som en fast aktivitet.

I det hele taget må man være opmærksom på begynderteksternes indhold. De fleste lærebogsmaterialer til den første læsning tager udgangspunkt i de etnisk danske børns talesprogserfaringer og omverdensforståelse, og det er derfor nødvendigt at 'klæde den tosprogede elev på' til mødet med teksten. Noget, som de etnisk danske børn også lukrerer af.

Anbefalinger i indskolingen

- Afklar barnets forforståelse, inden et emne startes op.
- Tænk altid *læseprocessens tre faser: Før læsning, under læsning og efter læsning.*
- Arbejd med centrale ord og begreber forud for al tekstlæsning og andre aktiviteter.
- Brug meningsfulde tekster, der hænger sammen sprogligt og har klare genretræk.
- Brug dialogisk læsning som metode.
- Tag afsæt i den enkelte elevs sproglige og kulturelle forudsætninger og hverdags erfaringer.

Sprog og læsning på mellemtrinnet

Undersøgelser viser, at når det kommer til læseforståelse, falder mange tosprogede elever fra på mellemtrinnet - hvis ikke der ydes en særlig indsats.

Mellemtrinnets sprog og tekster er ofte en stor udfordring for den tosprogede elev. Teksterne er nu mere komplekse både indholdsmæssigt og sprogligt i forhold til syntaks, ordforråd og genre. Sproget bevæger sig fra hverdagsprog til fagsprog. Eleverne skal på en og samme gang lære sprog, lære om sprog og lære gennem andetsproget i skolens fag.

Der er derfor fortsat behov for særlig sproglig opmærksomhed i skolens sprog og tekster.

På samme måde som gør sig gældende for de etsprogede elever, bør arbejdet med de tosprogede elevers læseforståelsesarbejde tænkes i tre faser:

- **En før-læsefase**
- **En underlæsefase**
- **En efterlæsefase**

Den sproglige dimension i alle fag - 6 eksempler på god praksis

Se, hvordan man kan inkludere klassens tosprogede elever

i dansk- og nat/tek på mellemtrinnet.

Filmen kan ses online på filmkompagniet.dk

Afklar forforståelsen

Et vigtigt element er forforståelse inden tekstlæsning. Forforståelse skal forstås bredt og dækker over den viden og erfaring, som eleverne går til tekstarbejdet med – både i forhold til ordforråd, genrekendskab og viden om emnet.

Elevernes forforståelse kan afdækkes gennem en samtale på forhånd, og herefter må man tage stilling til, om eleverne har brug for fx:

- Mere baggrundsviden
- Indføring i centralt ordforråd
- Indføring i tekstens univers (hvem, hvad, hvor, hvornår, hvordan, hvorfor)
- Kortfattet genfortælling af (fag)teksten

Anbefalinger på mellemtrinet

- Afdæk elevens forforståelse, inden et emne /en aktivitet/ en tekst påbegyndes.
- Tænk altid i læseprocessens tre faser: Før læsning, under læsning og efter læsning.
- Arbejd med at opbygge et større, mere nuanceret og præcist ordforråd inden for de temaer og tekster, der arbejdes med – i alle tre faser.

Denne dimension vil komme alle elever til gode – også de etsprogede. Men for gruppen af elever med et andet modersmål end dansk, er den helt afgørende for, at de får optimalt udbytte af læseundervisningen.

Sprog og læsning i overbygningen

Faglæreren som sproglærer

På de ældste klassetrin vil nogle tosprogede elever være nået et sprogligt niveau, der minder om jævnaldrenes etnisk danske elevers niveau. Andre vil opleve store udfordringer – ikke mindst i mødet med udskolingens nye fagsprog og tekster. Faglæreren må derfor også se sig selv som sproglærer.

At afdække og derpå udvide de tosprogede elevers forforståelse i forhold til de tekster, der arbejdes med, er fortsat et vigtigt element. Forforståelse skal forstås bredt og dækker over den viden og erfaring, som eleverne går til tekstarbejdet med – både i forhold til ordforråd, genrekendskab og viden om emnet.

Elevernes forforståelse kan afdækkes gennem en samtale på forhånd, og herefter må man tage stilling til, om eleverne har brug for fx:

- Formidling af aktuel baggrundsviden
- Indføring i centralt ordforråd
- Indføring i tekstens univers
(hvem, hvad, hvor, hvornår, hvordan, hvorfor)
- Kortfattet genfortælling af (fag)teksten

For den tosprogede elevs udbytte og forståelse har især tilgangen i arbejdet med teksterne betydning. Vær derfor ikke bekymret for at vælge vanskelige, men spændende tekster, men hold fast i arbejdet med før - under og efter læsningsaktiviteter.

Supplerende undervisning og lektiehjælp

Lektiehjælp og undervisning i dansk som andetsprog efter skoletid kan have stor betydning for en vellykket skolegang, der skal lede den unge videre til en ungdomsuddannelse.

Se tilbud om lektiecafe mandag til torsdag her

Anbefalinger i overbygningen

- Arbejd fortsat med elevernes forforståelse.
- Vælg tekster og lærebogssystemer, der består af genreklare teksttyper.
- Tænk fortsat i læseprocessens tre faser: Før læsning, under læsning og efter læsning.
- Arbejd med at opbygge et større, mere nuanceret og præcist ordforråd inden for de temaer og tekster, der arbejdes med – i alle tre faser.
- Vær i klasseteamet bevidst om alle læreres rolle som sproglærere.

Den sproglige dimension i alle fag - 6 eksempler på god praksis

Se, hvordan man kan medtænke den sproglige dimension i dansk, biologi og fysik i udskoling.

Filmen kan ses online på filmkompagniet.dk

Inspiration og vejledning

[KompetenceCenter for Integration](#) har fokus på integrationsfremmende initiativer for børn og unge med dansk som andetsprog i alderen 0-18 år i Silkeborg Kommune. Som underviser kan du bruge centret i flere sammenhænge:

Sparring og rådgivning

[KompetenceCenter for Integration](#) kan kontaktes med henblik på sparring og rådgivning om:

- Læsning og skolens tosprogede elever
- Opfølgning og tolkning af tosprogede elevers sprogvurderinger, læseprøver og nationale test i dansk som andetsprog
- Udarbejdelse af skolens læsehandleplan med fokus på skolens tosprogede elever

Online inspiration til undervisning

Find inspiration til undervisningen i forhold til læremidler, artikler og sproget i undervisningen på [KompetenceCenter for Integrations hjemmeside](#).

Online inspiration til handleplaner

Find inspiration til udarbejdelse af en [sprog- og læsehandleplan i Sølystskolens sprog- og læsehandleplan \(pdf\)](#), som har et særligt fokus på indhold, der også tilgodeser skolens tosprogede elever.

Online inspiration til genrepædagogik

Bliv også inspireret til at inddrage sproget som dimension i undervisningen gennem genrepædagogikken. På [Sølystskolens hjemmeside om genrepædagogik](#) findes færdige undervisningsforløb, der medtænker sproget som en dimension i undervisningen med fokus på før- under og efter aktiviteter. Forløbene findes til forskellige fag og på forskellige klassetrin.

Materialesamling

Centret har etableret en materialesamling, der består af pædagogisk litteratur og velegnede læremidler til arbejdet med sprog og læsning målrettet tosprogede elever (men også velegnet til alle andre elever).

Som lærer eller gerne team er man velkommen til at ringe og aftale en tid for at se og drøfte materialernes anvendelsesmuligheder.

Litteratur

- Andersen, Michael Wahl: Matematiske billeder, sprog og læsning, Dafolo
- Arnbak: Faglig læsning – fra læseproces til læreproces. Gyldendal.
- Brudholm: Læseforståelse. Hvorfor og hvordan? Alinea.
- Bråten: Læseforståelse. Læsning i videnssamfundet – teori og praksis. KLIM
- Cristiansen, A. og Jette Løntoft: Læsetilegnelse på andetsproget dansk, Dansk lærerforening
- Engen: Læreren ABC, håndbog i læse- og skriveundervisning. Alinea
- Gellert, Anna Steenberg: Ordforrådet – forholdet mellem ordforråd og læseforståelse i Tidsskrift Viden om læsning nr. 4, 2008 Nationalt Videnscenter for Læsning
- Gimbel, Jørgen: "Tosprogede elevers ordforråd – at kunne og turde gætte hensigtsmæssigt" UFE 1999, søg efter artiklen på www.ufe.dk
- Fredheim, Gerd: At læse for at lære – en praksishåndbog i læringsstrategier, Gyldendal
- Kulbrandstadt: Lesing i udvikling – teoretiske og didaktiske perspektiver, Fagbokforlaget
- Nationalt Videncenter for Læsning, Andetsproglæsning, <http://www.videnomlaesning.dk/viden-om/laesning-det-grundlaeggende/andetsproglaesning-2/>

- Rydén, Mette Maria: Ord går så nemt galt i halsen på en andetsproglæser – rekursivt læsearbejde i udskoling, Dafolo
- Rydén, Mette-Maria: "Hverdagssprog som løftestang til læsning". DANSK 3/ september 2008. Dansk lærerforening.
- Undervisningsministeriets temahæfte nr. 3 – 2008, Sproget med i alle fag – andetsprog og didaktik i folkeskolen, kan downloades her: <http://pub.uvm.dk/2008/sprogogfag/>

Relevante sites

- filmkompagniet.dk
Se bl.a. filmen her: Den sproglige dimension i alle fag – 6 eksempler på god praksis
- kompetencecenter.silkeborgkommune.dk
KompetenceCenter for Integration
- pub.uvm.dk/2006/overgang
Tosprogede børns overgang fra dagtilbud til skole
- pub.uvm.dk/2011/fagliglaesning
Læsning i fagene: Undervisningsministeriet
- tosprogtaskforce.dk
Ministeriet for Børn og Undervisning: Tosprogs-Taskforce
- folkeskolen.dk/emneord/fag/dansk-som-andetsprog/
Fagbladet Folkeskolens site om fagområde
- [Inklusionscenter for Læsning](http://inklusionscenterforlaesning.dk)
Inklusionscenter for Læsning

Silkeborg Kommune